

PAVAO PAVLIČIĆ

SEOBA SVILENIH BUBA

Kada je god riječ o kakovu zanimljivom ili značajnom događaju kojemu je naš grad bio izvorom i poprištem, vrlo se rijetko dešava da se priča bavi zajedničkom sudbinom sviju žitelja: gotovo uvijek u njezinu središtu stoji kakav pojedinac, kakav čudni čovjek koji se svojim životom udaljio od usuda u nas uobičajenih, postavši tako predmet općeg zanimanja i svačijeg razgovora, isključivši sebe zauvijek iz svakodnevnog ophođenja i obilježivši se neizbrisivim pečatom. I, mada je to možda nepravedno prema ostalima, upravo su čudaci i osobenjaci ti koji se najduže pamte, ti koji sjajem i jezom svoje neobičnosti prodiru i u usmeno predanje i u zapise ljetopisaca.

Ali onaj tko se bude potanje zanimao za povijest našeg grada bit će osupnut i zbunjen viješću da su u njemu jednoč živjeli sami osobenjaci, da se desilo razdoblje njegove povijesti kada se, onda još ma-

lobrojno, stanovništvo sastojalo iz samih čudaka. Znatilježnik će možda sročiti u glavi kakvu zajedljivu opasku na račun povijesti kao nauke kad čuje tu priču, ali će morati biti vrlo troma duha ako ne zaželi da je sasluša, ako ne bude htio saznati barem na koji je način sastavljena pripovijest ili legenda o osobenjacima.

Oni su živjeli prije nekoliko stoljeća, u jednom od onih razdoblja kada je grad, nalazeći se na putu svim karavanima i vojskama i buduću prilično bogat, morao činiti velike napore da sačuva status slobodnog područja, da održi dažbine na razumnoj visini i da se nikome ne zamjeri. Dodamo li tome još i kugu što je nad njim protutnjala, vjersku nestabilnost i strah od hereza, te vijesti o burnim gibanjima u svijetu (koje su, valjajući se ravnicom, dolazile do nas uvećane poput lavina) i glasine o skorjoj propasti svijeta zbog sudara s nekom kometom (za što su se, navodno, vidjeli na nebu sasvim pouzdani predznaci u obliku raznobojne svijetlosti), onda će biti bar donekle jasna pojava mnogih osobenjaka, iako njezinu pravu bit time nećemo moći objasniti.

Nećemo time moći objasniti ni način na koji su ljudi postajali čudacima. U red nečim osobito zaokupljenih i s nečim osobito dobro upoznatih i zato izopćenih ljudi prelazi se najčešće tako da onaj kome se to desi snažno usmjeri svoje zanimanje na neko područje koje se njega samog (a često ni drugih) ranije nije izravno ticalo, na neku oblast u koju on ulazi kao potpuni stranac i o kojoj ne zna gotovo ništa, pa ga zatim ona opsjedne i odvede u nešto neljudsko, tamno i nepojmljivo, u nešto što, kako on misli, krije u sebi rješenje svega nejasnog i teškog u svijetu. Tako se činovnici počinju baviti magnetizima, poljođelci utjecajem zvijezda, svećenici zemaljskom pravdom, a ribari poviješću.

Ali u vrijeme o kojemu govorimo dogodilo se to kod nas sasvim drukčije, obrnuto. Jer sve je, čini se, išlo vrlo polagano, možda stoljećima, jačanje osobenjaštva prenosilo se, možda, s oca na sina i dalje na unuke, kao što se prenosio i zanat što ga je obitelj upražnjavala i društvena funkcija koju je vršila. Nije slučajna ova usporedba s tradicionalnim obiteljskim zanatom, jer su ta čudaštva upravo sa zanatima čvrsto prepletena. Ona su, naime, nastajala po svemu sudeći tako da su naši davni sugrađani bivali sve više i više zaokupljeni upravo poslom što su ga obavljali. Stali su postepeno sve dublje ulaziti u svoj zanat (kovački, urarski, ribarski, slikarski, vrlarski), počeli su mu silaziti na dno i pronicati u nj. Ili, možda je bolje reći da se zanat uvlačio u njih, da su ga stali osjećati i misliti o njemu i upražnjavati ga ne više umom, kao naviku svijesti i mišića, već srcem, krvlju i živcima, baš kao što i osobenjaci osjećaju predmet svojega zanimanja. Stali su u tim svakodnevnim poslovima osjećati nešto tamno i duboko, nešto nebesko i nešto slično smrti. U svojim su zanimanjima (tjelesnim i umnim, privatnim i javnim, vjerskim i političkim) oni sada vidjeli mogućnost rješenja svih tekućih kao i vječnih pitanja i tjeskoba za sebe, za grad i za svijet.

Teško je zamisliti tadašnje stanje u gradu, odnose među ljudima u njemu i položaj grada prema ostalom svijetu. Može se tek nagađati: isprva snažan procvat sviju zanata, jak napredak grada, jačanje vjere, gradnja zadužbina; za sve to postoje podaci. Zbog toga je napretka grad postao još primamljivijim plijenom nego do tada i mnogi su ga željeli osvojiti: to je bila prilika za naše političare i vojnike da potvrde svoje osobenjačko, tamno uvjerenje da njihov posao donosi spas, oni su postupali na najbolji mogući način i grad je ostao slobodan.

Još je nekoliko puta grad spašen upravo zahvaljujući tome što su u njemu živjeli sami osobenjaci, nitko drugi onakve podvige ne bi mogao izvesti. Još je neko vrijeme cvao u tim čudnim i neprirodnim okolnostima.

Ali čini se da je život u njemu postajao sve teže podnošljivim jer su osobenjaštva neprestano rasla. I umjesto da se proširuju, da čudaci počnu rastezati i razrađivati svoja neobična uvjerenja, oni su ih sužavali, usmjeravajući ih sve više na jednu jedinu tačku na koju su se sve to više usredsređivali, ponirući u svoju nastranost, s jedne, i predmete svoje nastranosti, s druge strane, do vrtoglavih dubina.

Može se zamisliti što je zatim slijedilo: ne trvenje i neprijateljstvo među stanovnicima našeg grada, kao što se povremeno dešavalo dok su čudaštva bila blaža, već potpuno odsustvo svakog dodira, nemogućnost svake, i najmanje veze jednih s drugima, izostajanje i same potrebe za takvom vezom. Zlatari koji su se pomiješali sa zlatom, iskivajući djelo što će promijeniti svijet, urari što su ostarili praveći univerzalne satove za neko potpunije i pravo vrijeme, gradski vijećnici što su snovali svaki svoju najbolju i jedinu politiku što se sastoji iz samo jednog poteza, svećenici što su služili mise na nov, svoj, neobičan način, glazbenici što su ponovo stvarali muziku, puškari što su konstruirali najsilnije i najubitajnije oružje — svi su oni ostali sami, svi su oni bili više zanačlije nego očevi, sinovi, muževi, građani našeg grada, i više osobenjaci, tražići i nalazači novih velikih otkrića koja sve rješavaju, nego zanačlije. I bili su udaljeni jedni od drugih daleko više nego njihovi raznorodni zanati.

Zudeći za usavršavanjem, za produbljivanjem smisla svojih poslova, čeznući za njihovom primjenom, oni su, izgleda, počeli osjećati kako je pravo mjesto za potpuno ostvarenje onoga što znaju i što će još doznati možda negdje drugdje, da je njihov pravi zavičaj na nekom drugom mjestu, kraj druge neke rijeke, da će tamo, u svijetu, biti potpuni zanačlije, da će prodirjeti do samog dna svoga znanja i svoje bolesti i da će ih ondje na pravi način iskoristiti.

Tako su postepeno počeli odlaziti, jedan po jedan, na razne strane. Nestajali su iz grada polako, to je iščekavanje bilo postepeno i jedva primjetno, ali se odvijalo s neumoljivošću kakve prirodne pojave. Odlazili su, rekoso, u raznim smjerovima, ne javljajući se nikome. Nestajali su ljudi, pa žene i djeca (jer i oni imadahu svoja osobenjaštva: jela, haljine, igre) i grad se sve više praznio dok nije ostao posve pust.

Tako smo došli do one tačke u priči koja će našeg znatilježnika najviše začuditi i koja će ga nagnuti da se jednom za svagda opredijeli hoće li u ovu povijest povjerovati ili ne. Izgleda, naime, da su se oni koji odoše nakon tko zna koliko vremena opet našli, da su osnovali grad koji je bio posve nalik onome koji su napustili i kojega više nema, čini se da je naš grad tako i nastao. Povjeruje li u to, našem će znatilježniku kao jaka potvrda poslužiti kad vidi da su nedavno ponovo stali odlaziti.